

© **Відьменко М. О.**

4. Циппеліус Р. Філософія права / Райнгольд Циппеліус – К.: Тандем, 2000 – 300 с.
5. Черненко А. К. Філософія права / А. К. Черненко. –Новосибірськ : Наука. Сиб. підприємство РАН, 1998. – 149 с.
6. Боринштейн Е. Р. Личность: ее языковые ценностные ориентации / Е. Р. Боринштейн, А. И. Кавалеров – Одесса: Астропринт, 2001. – 168 с.
7. Філософія права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-college.ru/xbooks/xbook152/book/part-009>.
8. Радько Т. Н. Теорія державства і права в схемах і определениях: учебное пособие / Т. Н. Радько. – М.: Проспект, 2011. – 135 с.

Відьменко М. О. – аспірантка Дніпропетровської національної металургійної академії, викладач Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького
УДК 101.1 : 316

ДЕВІАНТНІСТЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджується один із механізмів суспільного розвитку – позитивна девіація, що є соціальною творчістю. Соціальна творчість розкриває характер взаємозв'язку позитивних і негативних проявів девіацій в соціумі. Негативні девіації активно вивчались і вивчаються різними науками, в тому числі і філософією. Позитивні девіації не були настільки детально вивчені, і саме тому вони представляють інтерес для нашого соціально-філософського дослідження. Соціальна творчість може не відповідати, суперечить нормам, шаблонам, стандартній поведінці, які панують в суспільстві в конкретних історичних умовах, але в той же час, може містити в собі величезний прогресивний початок. Дослідження позитивних девіацій і можливих доріг перемикавання соціальної енергії з негативно девіантного в позитивно девіантне русло сприяє рівновазі системи сучасного світу та розвитку суспільства. Але, без уваги ми не можемо залишити розгляд особистості в ракурсі творчої реалізації. Межа між позитивною і негативною девіацією проходить саме через особистість. Особливо яскраво заявлена така девіація у творчих людей. Саме це обумовлює наше дослідження девіантності творчої особистості.

Ключові слова: девіантна поведінка, негативна девіація, позитивна девіація, соціальна активність, соціальна творчість, соціальні норми, суспільство.

ДЕВИАНТНОСТЬ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

В статье исследуется один из механизмов общественного развития – позитивная девиация, что является социальным творчеством. Социальное творчество раскрывает характер взаимосвязи позитивных и негативных проявлений девиаций в социуме. Негативные девиации активно изучались и изучаются разными науками, в том числе и философией. Позитивные девиации не были настолько детально изучены, и именно поэтому они представляют интерес для нашего социально-философского исследования. Социальное творчество может не отвечать, противоречить нормам, шаблонам, стандартному поведению, которые господствуют в обществе в конкретных исторических условиях, но в то же время, может иметь в себе огромное прогрессивное начало. Исследование позитивных девиаций и возможных путей переключения социальной энергии с негативно девиантного в позитивно девиантное русло способствует системе современного мира и развитию общества. Но, без внимания мы не можем оставить рассмотрение личности в ракурсе творческой реализации. Граница между позитивной и негативной девиацией проходит именно через саму личность. Особенно ярко заявлена такая девиация у творческих людей. Именно это обуславливает наше исследование девиантности творческой личности.

Ключевые слова: девиантное поведение, негативная девиация, позитивная девиация, социальная активность, социальное творчество, социальные нормы, общество

THE DEVIATION OF CRATIVE PERSON

This article investigates one of the mechanisms of social development positive deviation, which is social creativity. Social creativity reveals the character of correlation between positive and negative manifestations of deviation in society. Negative deviations were studied actively and are studied by different sciences including philosophy. Positive deviations weren't so closely interogated, that's why they are of great interest – for our socio – philosophical research. Social creativity may not correspond or contradict to norms, patterns, standart behaviour, which dominate in society in certain historic conditions, but at the same time it may contain a huge progressive beginning. The investigation of positive deviations and possible ways of social energy shift from negative to positive deviant course contributes to the balance between modern word's system and the society's development. However, we can not regardless leave consideration of personality in foreshortening of creative realization. Limit between positive and negative deviation passes through personality.

Positive and negative deviation is most brightly declared for creative people. Exactly it stipulates our research of deviation of creative personality.

Key words : *deviant behavior, negative deviation, positive deviation, social activity, social creation, social norms, society.*

Постановка проблеми. В усі часи суспільство намагалось подолати небажані форми людської життєдіяльності. При цьому, до небажаної форми людської життєдіяльності в рівній мірі відносились і злодії і генії : будь-яке відхилення від встановленої норми загрожувало стабільності суспільства. Такі відхилення називаються девіацією. Девіація – це специфічний спосіб кореляції буття суспільства і буття особистості, прояв ціннісного відношення особистості до суспільства, яке має за мету зміну норм і очікувань, при цьому використовуючи специфічні прийоми самовираження. Зазвичай, девіації відносять до різних соціальних паталогій, і, як правило, у свідомості людей вони мають стійке негативне значення і розуміння. Але існує беззаперечний факт, що відхилення від норми можливі як «вниз» так і «вверх». Девіація може бути як негативною, так і позитивною. До негативних девіацій відносяться такі явища і така поведінка, які носять деструктивний характер як для самої особистості, так і для суспільства в цілому. Позитивними девіаціями називають ті відхилення, які носять позитивний созидательний характер (соціальна творчість, креативність, талант, геніальність).

Категорія творчості поступово становиться ключовою для розуміння і розкриття сутності позитивної девіації. Соціальна творчість може перечити або не відповідати нормам, шаблонам, стандартній поведінці суспільства в конкретних історичних умовах, але, в той же час, може містити в собі величезний прогресивний початок, який громадська думка схвалює, нехай навіть приховано, або має нейтральне відношення. Дослідження позитивних девіацій і можливих доріг перемикання соціальної енергії з негативно девіантного в позитивно девіантне русло сприяє рівновазі системи сучасного світу та розвитку суспільства. Проте, ми не можемо без уваги залишити розгляд особистості в ракурсі творчої реалізації. Творча особистість володіє рисами спільними для усіх людей, але одночасно вона має щось особисте, індивідуальне, що різнить від інших. Кордони творчості особистості охоплюють дії від нестандартного вирішення простого завдання до створення об'єктивно нового в певній діяльності – це говорить про специфічні індивідуальні якості особистості. Сама природа творчості спонукає художника в житті до девіантних форм поведінки. Життєвий шлях митця, який запрограмований його призначенням, бачиться як ламана лінія зльотів і поразок, а не плавна лінія сходження. Особливості в поведінці великих людей дозволяє говорити про їх девіантність. Межа між позитивною і негативною девіантністю проходить через особистість. Найбільш яскраво заявлена різнополюсна девіантність у творчих людей. Саме це обумовлює наше дослідження девіантності творчої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів позитивної девіації зайняті філософи, соціологи, психологи, історики, педагоги, письменники: В. О. Ключевський, П. Б. Ганнушкін, Т. Рібо, Дж. Беккер, Ф.Гальтон, Дж. Холтон, Л. Фейхтвангер та інші. Різні аспекти творчості досліджували такі українські науковці як А.С. Канарський, В.А. Моляко, В.Н. Николко Р.О. Позінкевіч, і ін..

Мета дослідження : розгляд особистості в ракурсі творчої реалізації. Девіантність творчо обдарованих людей, що знайшла вихід в художніх творах, допомагає людям зрозуміти себе і навколишній світ, насолоджуватися життям; наукові відкриття сприяють прогресу різних сфер людського буття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість як складна детермінуюча, нелінійна система, характеризується деякими статистичними стабільними утвореннями - аттракторами, і одним з таких є талант.

Видатний російський історик В. О. Ключевський сказав, що талант – це влада над людьми. Французький психолог Т. Рібо вважав, що талант залежить від виховання і обставин, геній же – це фатальність творчості. Коли говорять про генія, то майже завжди мають на увазі або божественний дар, або особливості крайніх проявів психіки. Звичне для людей розуміння поняття про генія свідчить, що це, швидше, не сама людина, а стан його душі.

Американський соціолог Дж. Беккер, досліджуючи проблему геніальності і творчих здібностей особистості, визначає генія, як «людину, обдаровану від народження надзвичайними здібностями творчої уяви, оригінального мислення, винахідливістю, здатністю відкривати нове, і ці погляди затверджували уявлення про генія як про непримиренного ворога традицій, наслідування і встановленого порядку. Геній, на відміну від талановитої людини, не задовольняється повторенням і синтезом існуючих знань, але, рухомий таємничою і незборимою потребою, прагне до оригінальності»[3,с.115].

Геніальність (від лат. *genius*-дух) – вища міра творчих проявів особи, що виражається в творчості, що має видатне значення для життя суспільства. Ці прояви можуть мати різні міри відхилення, як в позитивну, так і негативну сторону. Поняття девіантність включає відступи від існуючих соціальних норм, їх порушення.

Розуміння генія, його таланту – це складне сплетіння різних психічних станів особи. Творець філософської антропології Макс Шеллер відмітив, що вивчення людини повинне спиратися на синтез філософії, природного наукового підходу і релігійного. А оскільки творчість не вичерпується однією з цих проблем, то і питання про те, що є геній потрібно розглядати з цих трьох позицій. Та все ж, якщо геній – це стан душі або стан психіки, тоді перед нами постає питання: якими характеристиками повинна володіти особа, щоб «перебувати» в цьому особливому стані душі. У цьому питанні може бути прихована частина таємниці дару геніальності.

На вершині успіху опиняються особливо обдаровані природою індивіди. Своє життя вони присвячують або мистецтву, або науці, або винахідництву. Проте спосіб життя таких людей досить часто буває незрозумілий людям, які їх оточують: вони або не мають сім'ї, або відмовляються від побутового комфорту, або непрактичні в повсякденних справах, або надзвичайно капризні, або прискіпливі до дрібниць, або марнотратці, або скоюють безглузді витівки і т. п.

Багато талановитих людей в очах звичайних людей можуть здаватися або психічно ненормальними (крайній випадок), або дивними щонайменше. Ван Гог, Далі, Врубель, Гойя, Мопассан, Достоевський, Гоголь, сам Фрейд - можна перераховувати до безкінечності. Але нас цікавить питання - чи є талант нормою, чи є талановита людина, а геній особливо, людиною нормативною? Як впливає геніальність на психічний стан людини? Багато вчених задавалися цим питанням. На сьогоднішній день немає однозначної відповіді, але ми не можемо заперечити той факт, що натхнення генія "харчується" психічною енергією, приводячи психіку до виснаження і хвороби, відводячи генія в світ марень, ілюзій, депресій, нав'язливих станів, часто - до самогубства або повного душевного розладу. Така ціна геніальності.

У геніальних людей незвичайно підвищена нервова чутливість, і те, що нормальна людина може не замітити, для генія здатне стати ударом. Думку, про те, що геніальність – це безумство, висловлював ще Платон, який вважав творчість – «маренням, що дарується нам богами». На думку Ф.Гальтона, геніальність – відхилення від норми, як безумство, лише в інший бік [3, с. 219].

Шведський філософ Сведенборг стверджував, що він цілими днями розмовляє з духами. Йоганну Вольфгангу Гете юний Вертер диктував ночами свої страждання. Руссо допомагав писати його двійник. Про двійників згадують також Джек Лондон, Блок, Лермонтов, Фейербах. Щоб допомогти собі в зануренні в ірреальний світ, Анатоль Франс мав звичай, сідаючи за щотижневий фейлетон, ставити поруч карафу з вином і прикладатися до нього під час роботи. Ромен Роллан під впливом того ж напою створив «Кола Брюньон». А скільки геніїв кінчили життя самогубством: Ван Гог, Маяковський, Есенін, Цветаєва, Цвейг, Лондон, Дунаєвський.

Більш всього приклав зусиль для доказу тези «геніальність – це дегенеративний психоз» італійський невропатолог Ч.Ломброзо, що написав книгу «Геній і божевільня», в якій намагався довести, що геніальність і невроз по суті, збігаються. Несвідомі прояви психіки обдарованих людей майже не піддаються поясненню, але зв'язок між дивними психічними станами галюцинацій і фантазій, близьких до психопатичних станів, і процесом творчості, безумовно, існує. Історія не забуває про те, що генії часто бували майже на межі божевільня. П. Ч. Ламброзо перший, хто заявив, що між геніальністю і божевільням немає чіткого кордону. Факти з життя геніальних людей, приведені Ламброзо в книзі, свідчать, що багато геніїв нагадували не цілком нормальних людей. Ламброзо знайшов багато схожих фізичних ознак, які, на його думку, характерні як для божевільних, так і для геніальних осіб. Він зібрав масу фактів про сіпання рук, литок, плеча, лицьових м'язів у

великих художників, учених, політиків, про дивацтва їх характерів, про поведінку, що відхиляється, про аномалії в будові черепа. Він відмітив, що багато хто з великих мислителів схильний, подібно до схиблених, судорожних скорочень м'язів і відрізняються різкими так званими «хореїчними» рухами тіла. Так, за його словами, Наполеон страждав постійним сіпанням правого плеча і губ, а під час припадків гніву - також і литок; Петро Великий був схильний до сіпань лицьових м'язів, що спотворювали його обличчя; фізик Ампер при розмові ворушив всіма кінцівками. На думку Ламброзо, геніальна людина відрізняється від звичайної тим, що вона володіє витонченою і майже хворобливою вразливістю. Дослідник в кінці книги обмовляється, що він не робить крайнього висновку : геній – це невроз, божевілля. Просто «між геніальними людьми зустрічаються схиблені і між божевільними – генії» [6, с.219].

Слід звернути увагу, що всі особливості психіки геніїв, перераховані Ламброзо, виражають не внутрішню суть геніальності, а набір фізіологічних і фізичних ознак. Тому приведені Ламброзо особливості натури генія нічого не можуть сказати про саму суть творчості. І серед звичайних людей можуть виявитися такі, хто іноді потрапляє в пограничний стан психіки – на межі нормальності, але бути в змозі на грані недостатньо, щоб створити видатний твір. Хоча Ламброзо приводить ряд прикладів, коли схиблені люди починали творити як великі люди, але вважатимемо, що це нічим не доведені унікальні випадки, що не відображають закономірності зв'язку творчості і божевілля. Ті учені, які намагалися виявити зв'язок геніальності і психічних відхилень після Ламброзо, стали звертати увагу не на поверхневі межі, що показують схожість геніїв і людей з психічними відхиленнями, а шукати глибинні причини того, чому багато хто з геніальних осіб володів не зовсім нормальною психікою. На думку опонентів Ламброзо, існують декілька вірогідних гіпотез, що пояснюють особливості психіки генія. Одні вважають, що вищі здібності генія є наслідок неврозу, інші – високий інтелект викликає надлишок збудження і є причиною нервових розладів. Третя гіпотеза свідчить, що між геніальністю і неврозом немає жодного зв'язку, але є випадки, коли великі люди страждали нервовими розладами і є великі люди, які абсолютно нормальні. Всі дослідники аномальності психіки геніїв відзначали лише один виразний факт, що психопатія, яка виявляється у геніїв, неминуче зв'язує їх творчість і особливості їх психіки, а, отже, впливає і на продукти творчості [8, с.413].

Ф. Гальтон, на відміну від Ломброзо, був прихильником теорії спадкоємства таланту. Її прибічники стверджують, що геніальність передається по спадку, накопичуючись, немов якась невідома енергія. Дійсно, існують факти, які підтверджують цю ідею (у генеалогічному дереві Іоганна Себастьяна Баха п'ятдесят шість музикантів, з них двадцять – першокласних; у поколінні швейцарських математиків Бернуллі протягом двох століть відмічено чотирнадцять великих учених, великою кількістю талантів володіли сім'ї Ван Дейка, Дарвіна, Штрауса, Кюрі), але лікар Ломброзо заперчував Гальтону. Спадковими, на його думку, можуть бути лише деякі форми божевілля.

Дж. Карлсон вважав, що одночасно « дефектний » ген провокує хворобу і спонукає до творчих дій. Наявність гена шизофренії може говорити про високу творчу обдарованість видатних людей. Американський психолог приводить цілі списки геніїв, що страждали душевними хворобами : Декарт, Паскаль, Ньютон, Дарвін, Платон, Кант, Шопенгауер, Спенсер, Ніцше і ін..

У житті генія душевні хвороби не грають більшої ролі, чим в житті інших людей. Можна лише вказати на такий збіг: у геніїв і схиблених висока міра збудливості. Психіатр П. Б. Ганнушкин пише про зв'язок психопатії, фантазії і геніальності: «... не можна не згадати про відношення, що існує між психопатією і геніальністю. Тут треба виходити з того факту, що в не різко вираженій формі ті або інші психопатичні особливості властиві майже всім «нормальним» людям. Як правило, чим різкіше виражена індивідуальність, тим яскравіше стають і властиві їй психопатичні межі» Він вважає, що «серед людей високообдарованих, з багато розвиненим емоційним життям і легко збудливою фантазією кількість безперечних психопатів виявляється досить значною» [4, с.278].

Шляхи руху думки генія не піддаються ретельному вивченню, адже перед нами постають лише її зовнішні, готові результати. Письменник В.Набоков говорить, що сама віддаленість галактичних туманностей і зірок вже є рід безумства. Ці слова можна застосувати і до думки генія. Її безумство в її недоступності для здорового глузду, в безумній сміливості проблем і незбагненої винахідливості їх рішень.

Якщо в створенні геніального твору беруть участь два чинники: середовище (епоха) і творча особа, то гіперчутливість і загострена вразливість, властиві психопатичним особам, допомагають їм стати набагато чуйнішими до запитів епохи, чим так званим нормальним людям. Історію, насправді, «цікавить лише творіння і, головним чином, ті його елементи, які мають не особистий,

індивідуальний, а загальний характер». Особистість самого генія неминуче, – вважає Ганнушкин, – відступає перед історією на задній план, оскільки по своїй біологічній цінності геній зовсім не повинен «мати те позитивне значення, яке об'єктивно належить відповідній області його творіння, тому суперечка про те, чи представляє геніальна особа явище дегенерації або прогенерації, по суті безплідна»[4, с.278].

Діяльність генія не завжди вписується в існуючі закони творчості, в рамки буденних уявлень про спосіб життя, про нормальні стосунки між людьми, і його вчинки часто отримують мінливе тлумачення. За невроз видавалися такі якості геніальної особи, як творча одержимість, неухважність, односторонність, фанатична відданість справі, самозабуття, не стандартність поведінки взагалі. Часто генії не лише роблять те, що ніхто не робить, але і не роблять того, що роблять всі. Це ставить їх в ряди з тими, кому властива девіантна поведінка, тобто не цілком нормальна.

Іспанський художник Гойя в один з періодів творчості був на межі божевілля. Письменник Л. Фейхтвангер так описує його стан : «Довгі години просидів Францисько без руху, в тупому відчаї. У мозку його невпинно крутилися все ті ж безглузді слова: «Сам винен, з розуму з'їхав, сходжу з розуму... сам винен... тепер мені кришка». «Францисько не терпілося розповісти другу про всі пережиті жахи, а головне – про найстрашніше, про що попередив його Пераль, про те, що йому загрожує безумство» [9, с. 397].

Багато великих людей були одержимі до фанатизму, який приймали за ознаку геніальності. Були випадки, коли генії сходили з розуму, але звідси не можна робити висновок, що від геніальності до безумства – один крок. Це рвалася до межі натягнута струна творчості, коли нервова напруга, що досягала останніх кордонів, затьмарювала розум і давала волю раніше контрольованим відчуттям: одержимість на вигляд психічного розладу, а стан повного поглинання свідомості ученого або художника ідеєю, задумом, планом вже доспілої роботи, що вимагає реального втілення в словах, образах і формулах. Природно, що це стан не всім знайомий, і ті, хто його не випробував, можуть його і не розуміти і засуджувати.

Особливість високої творчої напруги в тому, що все в житті суб'єкта підкоряється цьому стану: режим, поведінка, спосіб життя в цілому. Кожна ділянка мозку, кожна клітинка окупована думками, вигнати їх вольовими зусиллями не вдається, поки вони не підуть самі у витвори мистецтва. Процес роздумів, здається, триває завжди, стан між сном і неспанням починається стиратися. Сам носій ідеї не завжди скаже, в якому стані він знаходиться. Занурившись в думки творець не реагує на всі зовнішні сигнали адекватно і своєчасно, тобто як всі люди, тому в очах останніх він виглядає декілька дивно і навіть смішно.

Отже, ми можемо стверджувати, що генії в цілому нормальні люди з здоровою психікою, а ненормальним у них буває – це їх спосіб життя; вчинки, які важко пояснити з точки зору звичайних уявлень; божевільні ідеї, які опереджають час і лякають своєю новизною і несхожістю на ті, що існують. Геніальність – це не хвороба, а геній – не божевільний. Звичайні людські здібності, які люди з різних причин, можуть не розуміти, і тому спрощують їх пояснення до звичайного і зрозумілого. Але здібності генія містять в собі нову якість, яка не вписується в категорії «більше-менше». Крім того, особливості, здібності, скільки б їх не було у генія, розвинені в нім не однаково, — комбінація їх завжди індивідуальна, і виявляються вони по-різному. Якщо ж врахувати складну психологічну структуру геніальної особистості, то стане ясно, наскільки важко скласти загальну, синтетичну модель генія.

Набір типових особливостей геніальної особистості зазвичай робився на основі аналізу особливих рис видатних учених, художників, політичних діячів, геніальність яких вважається загальноновизнаною. Але інколи модель генія конструювалася на основі опису і дослідження особливостей однієї великої особи. Таку спробу зробив Дж. Холтон, вивчивши матеріали про особу і діяльність Ейнштейна і його праці, сформулював п'ять особливостей геніального вченого : 1)глибина збагнення наукових проблем, - це інколи заставляло передбачити, що Ейнштейн володів якимсь шостим відчуттям, повідати про яке він не міг людям, подібно до того як сліпим не можна пояснити, що таке колір; 2) незвичайна ясність думки, що виявлялася в чіткості постановки наукових проблем і в простоті «уявних експериментів»; 3) феноменальне уміння уловити майже непомітні значимі сигнали на тлі «шуму» в будь-якій експериментальній ситуації; 4) наполегливість, енергія, повна самовіддача і абсолютна залученість в улюблену галузь науки; 5) уміння створити довкола себе своєрідну атмосферу, яку важко описати. Вона покоїлася не стільки на вірі в свої сили і призначення, скільки на відчутті особливості, неповторності, яке розділяли з ним люди, що оточували його[10, с.337].Таким чином, геніальність – це вміння проявити універсалізм в кожному відповідальному

творчому моменті, направити в потрібний момент весь творчий потенціал в єдиному напрямі.

Великий російський художник А. Іванов, автор знаменитої картини «Явище Христа народів», вважав, що геній виробляє для століть. У нього деякі частини можуть бути неправильні, але ціле чудово. Правила для нього немає – він сам собі правило. А. Іванов вважав, що на відміну від генія талант погодиться з вимогою суспільства, він раб суспільства. Він пише для теперішнього часу, наприклад, знаменитий історик Карамзін. Таланту набагато важливіше жити, а геній часто терпить перешкоди і навіть вмирає з голоду зі своїм вічним незадоволенням досягнутим. Ч.Ломброзо стверджував, що «... талановита людина діє строго обдуманно; вона знає, як і чому він прийшов до відомої теорії, тоді як генієві це абсолютно невідомо: всяка творча діяльність несвідома» [7, с. 17].

Як вважав К.Г. Юнг, народження безсмертних творів пов'язане з тим, що їх творці володіють тонкою перегородкою між свідомістю і несвідомим, яка забезпечує велику проникність імпульсів між свідомістю і колективним несвідомим. Витоки ідей, які знаходяться в основі видатних творів літератури і мистецтва, по думці Юнга, потрібно шукати в здатності геніально обдарованих осіб занурюватися в колективне несвідоме людства і витягувати звідти якісь початкові образи, які потім втіляться в твори літератури або мистецтва [11, с. 155].

Різницю між талантом і генієм розкривав ще Гегель, який стверджував про універсалізм генія : «Геній є загальна здібність до створення справжніх художніх творів, так само як і енергія, завдяки якій він розвиває і вправляє цю здатність. ...Таку особливу здатність можна назвати талантом. І для свого повного завершення в самому собі талант вимагає тієї загальної здібності до мистецтва, того натхнення, яке складає відмінну рису лише генія. Талант без генія ненабагато підноситься над рівнем голої віртуозності»[5, с. 410].

До якостей людської діяльності відноситься здібність виходити за межі існуючого буття, яке створила природа та людина. Для того, щоб відстояти необхідність змін і доказати їх необхідність потрібно піднятися над звичайним, і мати сили зламати старі стереотипи. Лише геній може це зробити, бо він знає куди потрібно йти, для чого потрібно йти, і коли потрібно відправлятися в дорогу. Він несе не лише нову ідею, - він змінює всю систему мислення, пропонує нові методи вирішення старих задач і пропонує нові задачі. Лише він відчуває наближення грядущих змін, і він є їх каталізатором.

Існує думка, що геній не лише порушує, але й руйнує норми і правила, що будь які правила для нього не закон. Якщо це стосується певних догматичних канонів - то вони згубні для всіх творців, не лише для геніїв. Що стосується інших правил, то вони сміливо відкидають те, що заважає їм вільно мислити, і обмежує свободу творчості. Зазвичай, ми бачимо революційну сторону творчості, і не звертаємо увагу як творча особистість майстерно дотримується і не порушує розумні правила та визнання норми іншими митцями. Вимоги цих правил співпадають з намірами геніїв. Створення нового не означає повну відмову від старого. Геній дотримується діалектичного закону заперечення з утриманням позитивного. Відкриття, діяльність геніїв завжди відповідає об'єктивній логіці розвитку людської культури. Але розуміння цього приходить лише з часом. Творча людина в момент творіння завжди бачить більше ніж інші, і це визиває нерозуміння.

Геніальність, обдарованість, талант можна розглядати як відхилення в позитивну і негативну сторони. З боку негативності можуть розглядати спосіб життя, вчинки, «безумні» ідеї, нестандартна поведінка, задуми, що обганяють століття і лякають своєю новизною і несхожістю на те, що до цих пір існували. Їх ідеї йдуть у розріз часу, суспільству. Але вони позитивні, в тому, що вони нові для суспільства, вони новатори, вони дають рух всій цивілізації. Будь-яке соціальне явище завжди несе в собі як негативну, так і позитивну суть. Грані творчості дуже тонкі і завжди викликають безліч суперечок і розбіжностей. Творчість – це свобода, а свобода –це відкритий простір [2, с.121].

Позитивне і негативне завжди переключається: одне іншому і заважає, і допомагає. В кожній людині запрограмована потреба перемагати, переконувати. Кожен досягає це своїм шляхом. Існує безліч прикладів геніальних алкоголіків: Олександр Македонський, Сократ, Сенека, Юлій Цезар, Рембрандт, Гофман, Едгар По, Альфред де Мюссе, Поль Верлен, Бетховен, Мусоргський, Єсенін, Висоцький та ін. Ця проблема пов'язана з соціальними факторами. Часто виникає порочний круг, коли соціальне породжує біологічне, а то у свою чергу підсилює соціальні прояви хвороби. Багато дослідників стверджують, що алкоголізм - суто біологічний розлад, навіть спадковий. Але можна заперечити, вважаючи, що рідко зустрічаються біологічно детерміновані форми цієї патології, найчастіше в житті реєструються соціально-обумовлені види алкоголізму [1, с. 83].

Хибною є думка, яка стверджує, що алкоголізм породжує обдарованість. Він руйнує її, в кращому випадку, міняє напрям таланту, додає йому специфічне забарвлення.

В постійному протистоянні з суспільним життям митець відчуває себе самотнім, незадоволеним і таким, якого не розуміють. Інколи він зривається: п'є, дратується, удається до вживання наркотиків. Доля художника - це постійне випробування його мужності і таланту, у тому числі хворобами.

Парадокс, але творчість – це завжди дисгармонія. Особистість творця часто вносить у світ дисгармонію, у той час як його твори роблять цей світ більш гармонійним.

Одним з цих могутніх божевільних був Ван Гог - бездомний, який жив на гроші брата Тео та полюбляв абсент. Як би там не було, але творчість Ван Гога подарувала людству дивовижні шедеври. Його бачення світу було настільки незвичайним і настільки дивним, що навряд чи якийсь інший художник зміг би повторити шедеври Ван Гога. Проте йому вдалося зберегти не лише власне оригінальне бачення, але і нав'язати його глядачеві. Правда, визнання він отримав лише після смерті. Якщо за життя його ніхто не розумів і за весь свій багатостраждальний період творчості Ван Гог насилу зумів продати лише одну з своїх робіт, то тепер його картини продаються на аукціонах за нечувані суми. Як з жалем відзначив один сучасний критик, лише тепер «багато хто навчився бачити світ саме такий, яким його бачив Ван Гог» [1, с.100].

Ставлення сучасників до великого таланту в будь-якій сфері ніколи не було милосердним і терплячим: оцінити оригінальність таланту повною мірою сучасникам важко, потрібна дистанція часу.

Висновок. Представлений соціально-філософський аналіз особливостей девіантності творчої особистості, який дозволив виявити специфіку позитивних форм відхилень від соціальної норми. Існують різні форми девіантності творчої особи: геніальність, талант, обдарованість, креативність, інтелектуальна активність. Талант, геніальність не можна звести до якостей звичайної особи, розглядати як деяке збільшення, концентрацію властивостей, що зустрічаються серед звичайних людей. Талант - ця нове субстрактне утворення. Геніальність - вища міра творчих проявів особистості, що виражається в творчості, що має видатне значення для життя суспільства. Ці прояви можуть мати різні міри відхилення, як в позитивну, так і негативну сторону. З негативного боку можуть розглядати нестандартну поведінку, спосіб життя, вчинки, "божевільні" ідеї, задуми, що обганяють століття, лякають новизною і несхожістю на те, що досі існувало. Їх ідеї йдуть урозріз часу, суспільству. Але вони позитивні, в тому, що їх ідеї, відкриття нові для суспільства. Видатні вчені, приходячи до тих або інших відкриттів не завжди усвідомлюють їх позитивний або негативний характер, Суспільство часто засуджувало і знищувало вагомі відкриття і творіння. Творчість – це завжди дисгармонія. Особистість творця часто вносить у світ дисгармонію, у той час як його твори роблять цей світ більш гармонійним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буянов М.И. Лики великих или знаменитые безумцы. - М: Рос.общество медиков – литераторов, 1994. - 120 с.
2. Галин А.Л. Личность и творчество.- Новосибирск, 1989.- 126с.
3. Гальтон Ф. Наследственность таланта: законы и последствия. – М.: Мысль, 1996, - 269с.
4. Ганнушкин П. Б. Психопатии, их клиника и систематика/ Избранные труды. - М., 1964 - 292с.
5. Гегель. Философия права.- М.: Мысль, 1990.- 480с.
6. Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство.- М.: Наука, 1996.- 398с.
7. Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство. Анархисты. Политическая преступность. - М.: Изд-во Эксмо; СПб.: Terra Fantastica, 2003. - 401с.
8. Е. Сеницын., О. Сеницына Тайна творчества гениев. – Новосибирск: НГАХА, 2004 - 527с.
9. Фейхтвангер Л. Гойя / Роман .— М.: Правда, 1982.—576 с.
10. Холтон Джеральд. Тематический анализ науки/ Пер. с англ. А.Л.Великович, В.С.Кирсанов, А.Е.Левин.- М.: Прогресс, 1981.- 384с
11. Юнг К.Г. Архетип и символ.- М.: Ренессанс, 1991.-304с